

Василь КОЦАН

НАРОДНЕ БУДІВНИЦТВО ТА ПОБУТ РУМУН ЗАКАРПАТТЯ КІНЦЯ XIX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XX ст.

(на прикладі експозиції Закарпатського
музею народної архітектури та побуту)

В Україні скансени як найбільш дійову форму комплексного показу творів народної архітектури, предметів побуту і знарядь праці в природному оточенні почали створювати ще з середини 60-х рр. XX ст. Так, найперше музей під відкритим небом було відкрито у 1964 р. в Переяславі-Хмельницькому, згодом у 1970 р. – в Ужгороді, у 1971 р. – у Львові, у 1976 р. – у Києві, ще пізніше – у Чернівцях [1, С. 304].

Під музей в Ужгороді було відведено один з наймальовничіших куточків Ужгорода – південний схил Замкової гори. Навіть не віриться, що музей розташований зовсім недалеко від центру міста, де вирує життя і всі кудись поспішають. Адже тут, в природному середовищі, серед плодових і декоративних дерев ніби зупинилось минуле Закарпаття. Біля підніжжя середньовічного замку «поселилися» старовинні селянські житла і господарські будівлі, сільська кузня і водяний млин, колодязь-журавель і оборіг для сіна, церква, корчма і школа, які крізь глибину віків розповідають нам про життя, побут, матеріальну і духовну культуру населення краю з XVIII до 30-х рр. XX ст.

Поряд із зразками народного будівництва та побуту українського населення Закарпаття в музеї представлені садиби найбільш чисельних національних меншин – румун та угорців. На прикладі експозиції хати з с. Середнє Водяне ми спробуємо охарактеризувати народне будівництво та побут румунського населення краю. Але для початку дамо етнічну характеристику румун.

Румуни – самоназва «роминь». Найдавніші румунські села в Україні були засновані у XIII ст. вихідцями з Північно-Західної Валахії та Південної Трансильванії. В Закарпатті ж романомовне населення відоме з документів XIV ст. під назвою волохів, а з XIX ст. – румунів.

Зараз румуни Закарпаття проживають у 9 селах Тячівського району: Солотвино, Діброва, Глибокий, Потік, Топчино, Подішор, Бескеу, Корбунешть, Малий Боуц та 4-х селах Рахівського району – Біла Церква, Середнє Водяне, Плаюц, Добрик [2, С. 32; 3, С. 10-11].

У 1975 р. 99,2 % румунів проживало в одноетнічних селах. Статистичні дані засвідчують поступове кількісне зростання румун у межах нинішнього Закарпаття. Якщо у 1921 р. їх нараховувалось всього 11 867 чол., то в 1930 р. їх кількість складала 12 777, у 1959 р. – 18 346, 1970 р. – 23454, 1979 р. – 27 155, а в 1989 р. – вже 29 845 [4, С. 70]. Кількісне зростання румунів мало виключно природний характер. Припливу романомовного населення, за винятком поодиноких випадків прибуття спеціалістів з Молдавії і Буковини, сюди не спостерігається. Про це, зокрема, свідчать статистичні дані з етнічного румунського села Середнього Водяного. В 1948 р. в селі проживало всього 600 жителів, а в 1989 р. в селі вже налічувалося 6 163 мешканців. За 40 років чисельність мешканців села зросла в 10 раз [5, С. 130].

Тривалі контакти румунів з українцями спричинили появу в них ряду спільних рис в дерев'яній народній архітектурі, окремих компонентах одягу, відгінному тваринництві, окремих стравах народної кухні. Водночас румунське населення зберігає специфічні риси культури, які проявляються в окремих деталях одягу, декоруванні ліжників, звичаях тощо.

Одним із головних елементів матеріальної культури, що найбільш яскраво характеризує побут народу є житло. В ньому знайшли своє відображення побутові традиції та естетичний смак народу. Хоч у будівництві житла багато спільних рис (зрубно-кроквяна конструкція, внутрішнє планування), у кожного народу створились свої індивідуальні особливості. Кожна хата має своє обличчя в плануванні, обробці стін, їх декоративному оформленні.

Народне будівництво і побут румун, як було зазначено вище, представлено **хатою з села Середнє Водяне Рахівського району**. Середнє Водяне (до 1948 р. – Середня Апша) – село, центр сільської Ради. Розташоване за 46 км від районного центру. В історичних документах Середнє Водяне вперше згадується у кінці XIV ст. Першими поселенцями були вівчарі-втікачі. Вже в ті часи мешканці села мушили здавати за наказом цареградського патріарха частину врожаю і худоби на користь монастиря. За переказами жителі села брали участь у національно-визвольній війні 1703 – 1711 рр. З тих часів у селі зберігався прапор, під яким селяни С. Водяного брали участь у війську Ференца II Ракоці. Цю бойову реліквію забрали угорсько-фашистські окупанти. Мешканці села брали участь у загонах ватажків-опришків Григора Пинті та Лайоша Кошута [6, С. 529].

В селі збереглись дві старовинні архітектурні пам'ятки – церкви початку XVII ст. Обидва храми однакові за стилем забудови і присвячені одному й тому ж святому – Миколаю. Одна церква називається Мико-

лай Верхній, а інша – Миколай Нижній. Очевидно, вони побудовані однією артїлєю в середині XVII ст. Однак, у другу забудову, Миколи Нижнього, майстри внесли деякі зміни. В церкві св. Миколи Верхнього зберігся іконостас XVIII ст. і частина настінних розписів. Живопис тут декоративний за простионародним стилем. Храми у Середньому Водяному зберегли багато рис суворої архітектури оборонного типу ще XIII – XIV ст. В них нема ніяких прикрас на зрубі на дверях. Вікна маленькі і скоріше схожі на «бойниці». Над бабинцем піднімається висока вежа з відкритою галереєю і пірамідальним завершенням. Широке опасання створює глибоку тїнь і ніби затискає до низу основний зруб. Через це крутосхилий дах здається ще більшим. Все це надає храмам в Середньому Водяному суворого, мужнього вигляду, що об'єднує їх із оборонним романським зодчеством. Їх силуети на фоні оточуючого пейзажу, невисоких пагорбів уявляються витесаними із сірого карпатського граніту (див. фото 1) [7, С. 157].

Хата з с. Середнє Водяне являє собою типове житло селянина середнього достатку кінця XIX – першої половини XX ст. (див. фото 2). Побудована вона у **1928 р.** (в музей перевезена у **1969 р.**), хоча двері, вікна змінили свій первісний вигляд пізніше. У 30-х рр. відбувся процес внутрішньої перебудови камер, зокрема із зміною їх функціонального призначення: піч з кімнати винесена в сіни, які суміщають уже і функції кухні, комора перетворена у друге житлове приміщення, а в обох кімнатах встановлені муровані з цегли невеликі печі, верхню частину яких становить плита для приготування їжі.

Перш ніж потрапити в двір румунської хати, проходять через монументальний в'їзд, який складається з двох частин: дощатої хвіртки для проходу і широких дощатих воріт для возів. Система побудови воріт наступна. На відповідній відстані, розрахованій на ворота та хвіртку, в землю вбито три масивні, тесані бруси (діаметром

20 - 25 см). Над землею вони виступають 1 м. До даних опорних стовпів кріпляться більш масивніші стовпи, які є основою самих воріт і сягають у довжині до 2,5 - 3 м. На стовпи встановлюється дашок. Його

основу становлять щільно набиті дошки й двосхила каркасна конструкція, покрита дранкою. Дашок і профільні стовпи у верхній частині закріплені квадратними брусами, які декоровані прорізними фігурками у вигляді квіточок. Профілюючі стовпи, у нижній частині оздоблені різьбою. Орнаментальна композиція складається з дрібних ламаних ліній у поєднанні з вирізьбленими кружечками, що утворює своєрідний візерунок, надає воротам пишності.

Конструктивні особливості самих воріт чітко прослідковується із внутрішньої сторони (з двору). Ворота складаються з двох частин. Каркас кожної з них утворений з двох горизонтальних брусів (верхнього і нижнього), з'єднаних брусом, поставленим по діагоналі. На даний каркас набиваються дошки шириною 30-50 см, товщиною 2 см. Дошки набиваються у наростаючому порядку, тобто кожна наступна вища за попередню. У результаті цього при поєднанні обох частин воріт утворюється форма напівкола. Зі сторони двору обидві частини

воріт закриваються за допомогою довгого дерев'яного бруса, закріпленого у металеві скоби на профільних стовпах. Самі ж ворота прикріплені до стовпів за допомогою великих металевих скоб у верхній і нижній частині, а також металевого тросу закріпленого на скоби [8].

Отже, як бачимо, при забудові подібних масивних воріт основну увагу звертає на себе декоративне оздоблення стовпів. В більшості випадків на Закарпатті прикрашалась нижня частина стовпів. Характерний візерунок великої рельєфної

різьби, підкреслений відповідною тінню, по суті є основним мотивом архітектурно-художнього вирішення входу до садиби. Іноді різьба такого типу гармонійно поєднується з прорізною різьбою [9, С. 286].

Подібні типи воріт та прийоми їх декорування широко застосовувались на Закарпатті, навіть у 60-х рр. ХХ ст. й були яскравою окрасою вулиць (див. фото 3).

Народне дерев'яне будівництво села – жилі будинки, господарські споруди, пам'ятки монументальної архітектури – являють собою частину величезної зони розповсюдження дерев'яного будівництва. При всій своєрідності та самобутності народна форма дерев'яного зодчества румунського населення краю розвивалось в тісному зв'язку з східнослов'янською, а особливо з українською народною дерев'яною архітектурою, а отже має з нею багато спільних рис (в архітектурних формах, прототі, різноманітності та дотепності багатьох народних будівельних прийомів).

У формуванні селянських садиб Середнього Водяного яскраво виступає традиція розміщення жилих будинків на передньому плані щодо вулиці, орієнтація хат причілковими стінами на південь. Їх планування було тісно пов'язане з родом занять селян та їх виробничою діяльністю [10, С. 25; 11, С. 41-42].

У будівництві житла використовували дерево та камінь. Дуб обтісували з чотирьох сторін. Робили це для того, щоб досягти однакової товщини бруса на обох кінцях, щоб стіни були гладкими. Підвалини ставили на підмурівку. Це викликано необхідністю вирівняти зруб в горизонтальній площині, а також задля охорони зрубу від вологості. В останній вінець зрубу вставляли сволоки. На поздовжній сволок («геренду», «мештерницю») покладені поперечні сволоки, покриті дошками. Довгі зовнішні виступи сволоків дозволяють робити великий винос даху.

Тип такої гостроверхої покрівлі характерний для передгірських та гірських районів. Дах чотирисхилий, покритий дранкою. Дранка («драниця», «дошки») – це відщеплена від колоди дощечка довжиною 0,8 - 1,2 м, шириною – 15 - 20 см, товщиною – 1 - 1,5 см. Виго-товляли дранку в основному із хвойних порід дерева. Крили дах у два ряди, укладаючи дранку щільно одна до одної у такий спосіб, щоб кожний наступний ряд перекривав стики попереднього. Це надійно захищало житло від замокання [12, С. 146].

Вздовж фасадної стіни тягнеться напіввідкрита галерея зі стовпцями, між якими наявні дугоподібні різьблені вставки, що надають галереї вигляду аркади. В нижній частині галерею закривають дошки, прикрашені прорізною різьбою у вигляді тюльпанів. Вхід у галерею знаходиться навпроти вхідних дверей у житло. Галереї були

не лише одним із прийомів самобутнього архітектурно-художнього оздоблення житла, а й мали відповідне функціональне призначення. Вони використовувались для тимчасового збереження і сушіння овочів, лікарських трав, виконання господарських робіт, а влітку тут відпочивали і навіть приймали гостей. Поступово галереї трансформувались у веранди. Цей процес розпочався у 20-ті рр. ХХ ст. із збільшенням ширини галереї і заскленням раніше завжди відкритого простору між дахом і парпетом. Далі внаслідок функціональної сегментації на місці заскленої галереї виникають додаткові підсобні приміщення, в тому числі і веранда [12, С. 152].

Зсередини хата обмазана глиною і побілена. Вона являє собою варіант тридільного житла: хата – сіни – хата. Вхід по центру головного фасаду в сіни, а звідти у жилі приміщення. Обидві кімнати служили для збереження різного роду майна (див. фото 4).

Сіни є зв'язуючою ланкою жилих приміщень. В даному випадку вони виконували функцію кухні. Навпроти вхідних дверей, у лівому кутку, розмістилась вариста піч. Цим пояснюється потреба господарки тримати під рукою хатній посуд в якнайкращому асортименті. Водночас сіни були найкоротшим шляхом зв'язку з господарським двором. При потребі, накинувши безрукавку («реклик»), брали до рук дійницю чи відро, які стояли на лаві поруч і завжди були наготові до послуг господарям у виконанні щоденних побутових потреб. Побутові речі нагадують про традиційне заняття румун – вівчарство. Тут, в сінях, бачимо посуд для приготування і зберігання овечого сиру, молока, особисті речі вівчаря. Для перевезення дрібних вантажів використовували тайстри («бисаги»), тканина для яких зажди була клітчатою. Вершник прилаштовував бисаги на коні, позаду себе.

Поступові етапи розвитку печі від курної до відокремленої з виведенням димоходу на горище та відкритою плитою – все це зумовило переобладнання хати, що дало поштовх до зміни в інтер'єрі житла. Праворуч від сіней знаходиться жила кімната. Селянин завжди виходив з принципу раціонального та найбільш повного, зручного викори-

стання внутрішнього простору хати. Двері відкриваються в сторону сіней, при цьому найбільш цінна жила площа економиться за рахунок підсобного приміщення.

Кожен предмет був по-своєму життєво необхідним. А саме призначення предметів зумовило їх форму, розміри та місцезнаходження. Інтер'єр житла – це завершений архітектурний організм, де все було взаємозв'язано. Жила кімната служила спальнею, кухнею, для виконання різного роду робіт по господарству. Ліворуч від входу знаходиться піч з відкритою плитою. Праворуч від дверей – мисник, який разом з піччю утворював кухонну групу інтер'єру. Важливе місце відведено столу, який складається з власне стола і підстолини – «стіл-скриня», де зберігали продукти, посуд. Вздовж глухої стіни, за піччю, стоїть ліжко, застелена соломою, зрідка сіном та покрите домотканими веретами. Свосередним видом меблів була жердка, яку господар, як правило, робив відразу ж після спорудження хати. Жердка кріпилась над ліжком і призначалась для розвішування речей хатнього вжитку, одягу.

Румунське вбрання заслуговує на окрему увагу. Йому властиві певні особливості, що проявляються в крої окремих складових, у співвідношенні кольорів, орнаментальних мотивів. Румунському одягу характерний білий колір і яскрава поліхромія в орнаментатії. Традиційний костюм складався з сорочки, запасок, спідниці, безрукавки, уйоша, вовняної накидки («губе»), чоловічих сорочок та штанів, поясу-чересу («тісеу»). Голову жінки накривали хусткою

(«шерінкою»), чоловіки – шапки («калапи»). На ноги взували шкіряні постоли («опінч») або чоботи («ізде») (див. фото 12).

У межах області побутовали два типи жіночого румунського костюму: один із тканими запасками («задьє»), а другий – із широкою спідницею.

Основним елементом жіночого костюму була сорочка. Особливо виділяються сорочки із села Хижа Виноградівського району. Вони привертають увагу своєю вишивкою на прямокутній горловині. Крім того вона розміщена на грудях, спині, плечах, а також навколо розрізу ззаду. Саму ж горловину оздоблюють вузькою смужечкою з геометричним орнаментом: ламана лінія, ромбики, трикутники, виконані технікою «набирування», «косої гладі» й оздоблені петельним швом. Народні майстрині з с. Хижа на жіночих сорочках вдало поєднують рослинний та тваринний орнаменти. В основу орнаментальної композиції вони ставлять смуги, де в єдине ціле (у віночок) поєднуються квітки, стебла, листочки. Цікавим є й кольорове вирішення. Переважають синій, червоний, бордовий, зелений кольори, із незначним крапленням оранжевого, голубого, рожевого та інших (див. фото 5) [13].

На початку ХХ ст. в румунських селах Закарпаття широкого поширення отримала юбка у вигляді двох полотнищ – «задьє». Одяг цього типу був запозичений із м. Сигет (область Марамуреш в Румунії), звідки її перевезли в Білу Церкву, Солотвино, Середнє Водяне та інші села. Юбка складалась з двох полотнищ – переднього і заднього. Заднє полотнище довше і вужче, переднє – коротке і ширше. Кожне полотнище тчуть на горизонтальному ткацькому верстаті у чотири «понужі», використовуючи для основи бавовняні нитки, а для піткання – шерстяні. На талії обидві частини скріплюються за допомогою двох шерстяних поясків. Задьє являє собою найяскравішу частину жіночого костюму. Його орнаментика складається із горизонталь-

них різнокольорових смуг, що чергуються. Ширина смуг неоднакова – після декількох широких йдуть вузькі, потім знову широкі. З другої половини ХХ ст. задьє носять лише як елемент святкового вбрання та й то не в усіх румунських селах. Найпоширеніша вона в Середньому Водяному і Білій Церкві (див. фото 6) [14, С. 71; 15; 16; 17].

Крім задьє у румунських селах поширені святкові спідниці («пінзатуре»). Шили їх з білого домотканого полотна за старовинним народним кроєм. Пояс вишитий чорними, синіми, червоним, жовтими нитками. Орнамент геометричний. Під пояском полотно збирале («морщене») на 5-6 ниток. На відстані 50-60 см від пояса розміщується прострочка, а під нею вишивка хрестиком. Нижня частина спідниці декорована вишивкою рослинного характеру (дві різні стрічки). Домінуючі кольори синій, коричневий, червоний. Знизу спідницю оздоблювали мережкою (див. фото 7) [18; 19].

Найдревнішим типом одягу, який носили поверх сорочки був жакет прямого крою з рукавами із шерстяної чи конопляної тканини – «уйош». Його шили жінки в кожній сім'ї. Уйош зберігав природний колір шерстяної пряжі – сірий або чорний. Цю частину костюму не прикрашали. Єдиним декоративним елементом є чорна смужка, якою обробляли поли і обкат уйоша. Пізніше, з середини ХХ ст. уйош носили лише жінки старшого віку. Замість них в моду ввійшли в'язані кофточки – «светри» [20, С. 12].

Жіночий верхній одяг для холодної, дощової пори не відрізнявся від чоловічого. Носили короткі свити («суман») і вовняні накидки («губе»). На голову жінки, зазвичай, одягали платки («батисте», «шерінке»), які зав'язували на вузол під підборіддям або на потилиці. Волосся заплітали у дві коси. В минулому жінки носили таке ж взуття як і чоловіки – «опінч». Це взуття на зразок українських постолів. Виготовляли його

7

11/05/2008

із свинячої або коров'ячої шкіри. Для Закарпаття характерні «опінч» із зав'язкою з правої сторони й високим, загнутим вверху носком – «опінч ку гургуй». В якості святкового взуття дівчата носили довгі туфлі з широкими коленищами і високим каблукком. Починаючи з сере-

дини ХХ ст. жінки носили туфлі («топонж») [14, С. 72].

Комплект чоловічого румунського костюму складався з білої сорочки з широкими рукавами («камеше»), яку носили на випуск поверх коротких широких штанів («гатів»). Поверх сорочки одягали безрукавку («кожож»), лайбик або уйош. В холодну пору в комплект чоловічого одягу входили «суман» або «губе».

Найкоротші сорочки носили молоді хлопці. Їх довжина сягала пояса, а у чоловіків старшого віку накривала пояс. Особливістю такої сорочки був широкий крій рукава – ширина дорівнювала довжині. Такий рукав розширювався донизу і манжетів не мав. Сорочки з манжетами з'явилися у 20-30-х рр. ХХ ст. (див. фото 8) [21, С. 66].

Літом чоловіки носили «гачі» – широкі, короткі штани із домотканого полотна. Їх довжина сягала до колін, ширина однієї штанини – до 1,5 см. В талії гаті підшивали куском полотна («парте»). Стягували штанини за допомогою пояса («бреченарь»). Низ святкових гатей оздоблювали вишивкою (див. фото 8). Зимом носили штани іншого крою.

8

11/05/2008

11/05/2008

Виділяють два типи зимових штанів: шерстяні («надрежь»), поширені в Середньому Во-

Солотвині та інших румунських селах Закарпаття, й шкіряні («чоаречь»), що зустрічаються у Білій Церкві. Найпоширенішим були «надрежь», «чоаречь» зустрічались рідше [22; 14, С. 73; 20, С. 66; 23, С. 10].

Для костюма закарпатських румун характерним було носіння пояса не поверх сорочки, а поверх штанів. Це викликано кроєм сорочки, яка була широко і короткою. Ця особливість відрізняє одяг закарпатських румун від інших груп східнослов'янських народів.

Румуни Закарпаття в минулому носили два типи поясів: шкіряний і шерстяний. Широкий шкіряний пояс – характерна деталь одягу горян. Шкіряний пояс – «тісеу» носили переважно молоді хлопці у святкові дні. Він входив як неодмінний атрибут в комплекс одягу, що складався з короткої сорочки з широкими рукавами і широких коротких штанів. За звичаєм пояс повинен був виглядати з-під сорочки. Ширина такого поясу сягала до 20 - 30 см. Він був оздоблений трьома-чотирма пряжками і декількома рядами мідних блискіток. Крім цього пояс прикрашали тисненим орнаментом або шкіряними аплікаціями [14, С. 74; 11, С. 45].

В кімнаті світлиці («каса маре») привітають на себе увагу масивні ліжка, застелені домотканими веретами («вілахами») та вишуканим ліжниками, а також грядка («жердка») над ліжками декорована надзвичайно пишною джергою (див. фото 10).

Виробництво ліжників та джерг було одним із основних ремесел як румунського, так і українського населення краю. Процес був дуже важким: «Перше вовну стрижуть, тоді помиють простим милом. Давно прали попело ("спузов") з бука. Як попрали, сушат на сонці. А далі вовна чекала свого часу в мішках, в "кошарках" коморах до осені... Далі вовну "чіхрали", тобто чесали дерев'яними щітками із залізними гачкуватими зубами. Тоді пряли на веретені нитку, намотуючи її на мотовило... Отже, ткане пофарбоване, і жінки стають до верстата. Працювали вони часто в парі. Робота за верстатом над одним ліжником тривала приблизно тиждень. Очевидно, не так уже й багато ліжників потрібно було в одній хаті. Але ж їх і дарували, і давали за придане на весілля. Та зіткати ліжник — це ще не все. Далі його "купають" у так званому валилі. А це таке пристосування, яке варте окремої уваги» [24, С. 8].

В Рахівському районі Закарпаття збереглися два валила: в сс. Видричка та Кваси Рахівського району. Конструктивно валило — це

конусоподібна посудина з товстих дубових дощок («клепок»). Нижня частина валила («бочки») вужча за верхню. Нижня частина клепок задовбана у днище так, щоб між ними були щілини (зверху 4 - 6 см, а знизу 1 - 2 см). Верхня частина клепок перепліталась

ліщиновим або вербовим пруттям. Днище укріплювали великим камінням. Камінням також обкладали кругом валила, щоб

його не зрушила вода. Вода до валила підводилась лотками з потоку, впадаючи в нього з такою силою, що могла збити дорослого чоловіка. Вода падає у валило, а через щілини уся витекти не встигає. У самій бочці утворюється щось на зразок виру (коловороту). Саме у цей вир потрапляє для останньої дії тканина джерги після кросен. Нитки, що йдуть на виготовлення джерг, товсті (м'яко прядені), в кроснах не збиваються. Тому їх треба ущільнювати («валяти»). Час валяння – 12 – 16 год. За цей час тканини відбілювалась і ставала пухнастою (див. фото 13 - 14) [25, С. 3; 26, С. 3].

Для румунських ліжників характерним є яскрава, насичена кольорова гама, рослинні мотиви у декоруванні.

Колориту хаті надають вишукано розвішані на стінах ікони на склі та фаянсові тарілки. Вони були фабричного виробництва, традиційної форми з глибоко вигнутими стінками, які чітко заломлюючись, переходять в розкосі «криси». Лицева сторона тарілок декорована підглазурним кольоровим розписом. На білому тлі поверхні чітко виділяється візерунок, який розміщено на дні і «крисах» тарілки. Орнаментальні мотиви різноманітні – рослинні, геометричні. Кольорова гама насичена. Краї оздоблювали різноманітними ланцюжками. На зворотній стороні, іноді стоять штампи, а через наскрізний отвір на стінці дна протягнутий шнурочок. Тарілки призначені для прикрашення інтер'єру (див фото 11) [27; 28; 29; 30].

По обидва боки столу розміщені стільці, на спинках яких експонуються жіночі безрукавки («кожок»). Шилась вона з овчини. Задню пілку кроїли із суцільного шматка. Спереду ж викроювали дві симетричні

поли. Обкати рукавних пройм глибоко врізані. Наявна велика овальна горлови́на. Краї бунди обшиті чорним баранячим смушком.

У нижній частині передніх під наявні дві невеликі кишені («жеби») із в'яленої шкіри. «Жеби» декоровані різноманітними мотивами, зокрема, квітами, різними пелюстками. Все тло «кожка» пишно декорували рослинним орнаментом, що виконаний вовняними нитками технікою «гладь». Орнамент нагадує стилізовані гілочки квітів, стебла, розгалуження

яких поділяють вишиту площину на рівномірні вертикальні зони. Домінуючий колір вишивки червоний, що гармонійно поєднаний з темно-зеленим. Всі інші кольорові вкраплення рівно розкидані по площині «кожка». Подібні «бунди» побутовали і в українських селах Тересвянської та Тересвянської долини (Хустський, Тячівський райони) (див. фото 9) [31; 32; 33; 34, С. 5-6; 14, С. 71; 35, С. 130; 36, С. 123].

Охарактеризоване нами внутрішнє вбрання румунського житла через призму народних ремесел свідчить про соціальне становище господарів, характер господарства, розвиток домашніх ремесел та промислів, а також про рівень мистецтва. Про високий естетичний смак румунів свідчить все, що представлене в обох кімнатах, зокрема у світлиці («каса маре»). Барвисті вовняні килими, що висять на жердці вздовж глухої стіни, виграють веселкою, приємно милуючи око відвідувача. Джерелом для народної фантазії, художньої творчості незмінно було усе багатство барв, форм і ліній матінки-природи. Доповнюють святковість мистецьки прибраної світлиці окремі найбільш яскраві елементи традиційного вбрання – овчині безрукавки, торбини («тайстри»). Переконливий доказ відмінної риси тканин хатнього вжитку та одягу румунів – насичена палітра кольорів. Погодьтеся, урочисто і водночас затишно в цій оселі, а значна кількість теплих, м'яких вовняних килимів огортає вас лоскотним відчуттям затишку і тепла, що особливо відчутно у пору затяжної, досить таки суворой

зими високогір'я Карпат. Цікавим зразком народного живопису на склі є ікони, яким відводилось чільне місце на торцевій і фасадній стінах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. *Скрипник Г.А.* Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток. Київ: Наукова думка, 1989. – 304 с.
2. Добрі традиції закарпатських румун (за матеріалами О. Лугової, К. Югас, В. Йовдія, О. Мілашовського) // Світ Карпат. 2006. № 7. С. 32.
3. *Коцан В.В.* Оглядова екскурсія по Закарпатському музею народної архітектури та побуту // Архів відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту.
4. *Копчак В.П., Копчак С.И.* Население Закарпатья за сто лет (1870-1970). Львов, 1977. – 219 с.
5. *Малець О.О.* Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40-80-х рр. XX ст. Ужгород, 2004. – 230 с.
6. Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область. Київ, 1969. – 516 с.
7. *Поп Д., Поп И.* Путешествие по архитектурным памятникам Подкарпатской Руси. Ужгород, 2007. – 132 с.
8. Польові матеріали // Архів автора.
9. *Самойлович В.М.* Народное архитектурное творчество Украины. Киев, 1989. – 344 с.
10. Методичні матеріали до хати з с. Середнє Водяне Рахівського району // Архів відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту.
11. *Сологуб Т.Я.* Оглядова екскурсія по Закарпатському музею народної архітектури та побуту // Архів відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту.
12. *Федака П.М.* Народне житло українців Закарпаття XVIII – XX ст. Ужгород: Гражда, 2005. – 352 с.
13. Фонди Закарпатського музею народної архітектури та побуту, інвентарний номер (далі ФЗМНАП Е:) – ФЗМНАП Е: 10902/4215.
14. *Зеленчук В.С.* Костюм румынского населения Закарпатской области УССР // Карпатский сборник. М., 1976. С. 69-74.
15. ФЗМНАП Е: 1647/879.
16. ФЗМНАП Е: 1672.
17. ФЗМНАП Е: 1681.
18. ФЗМНАП Е: 5625/2561.
19. ФЗМНАП Е: 12710/207.
20. *Полянська О.В.* Оздоблення народного одягу угорців та румун Закарпатської області УРСР // Архів Закарпатського музею народної архітектури та побуту.

21. Полянская Е.В. Народная одежда гуцулов Раховского района // Карпатский сборник. М., 1972. С. 57-65.

22. ФЗМНАП Е: 1671.

23. Тематико-експозиційний план інтер'єру жилої кімнати в хаті з с. Середнє Водяне Рахівського району // Архів відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту.

24. Заник В. Теплий, вовняний, сугастий і свій // РІО. 2007. 12 червня. С. 8.

25. Польовий матеріал зібраний у с. Видричка Рахівського району // Архів автора.

26. Чендей В. Чи потрібне валило в Дубовім? // Закарпатська правда. 1972. 25 липня. С. 3.

27. ФЗМНАП Е: 4138/8/2012/8.

28. ФЗМНАП Е: 4139/1/2013/1.

29. ФЗМНАП Е: 4141/6/2015/6.

30. ФЗМНАП Е: 4183/2095.

31. ФЗМНАП Е: 1639/872.

32. ФЗМНАП Е: 1640/873.

33. ФЗМНАП Е: 1641/874.

34. Польовий матеріал зібраний у с. Солотвино Тячівського району // Архів автора.

35. Коцан В.В. Іноетнічні запозичання та їх вплив на формування народного одягу долинян Мараморощини // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». Вип. 20. Ужгород, 2008. С. 128-134.

36. Коцан В.В. Народний одяг українців пониззя р. Тереблї кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». Вип. 19. Ужгород, 2007. С. 118-127.

